

SOFT ПЛАГИАТСТВО

Доц. д-р Евгения Русинова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

e-mail: rusinova_evgenia@mail.bg

SOFT PLAGIARISM

Evgeniya Rusinova

Summary

The author determines 8 kinds of plagiarism and proposes in what way to fight against them.

Key words: typology of the plagiarism, peculiar culture of plagiarism, student's plagiarism, ethical code.

Става дума за един актуален феномен. Ще го означа с понятие, което съм извадила от неговия авторско-правен смисъл. Използвам тази своеобразна метафора, която, според мен, приляга на една значително разпространена тенденция в научната комуникация. Нейната същност може да се сведе до заимстване от публикувани текстове, частично или цялостно, в различна степен на дообработка, разместване на отделни пасажки (или по-големи смислови блокове) и пр. На тази основа се формира своеобразна култура на заимстване, която постепенно размива границите на понятието плагиатство.

Използвам понятието soft плагиатство защото то представя в няколко аспекта същността на явлението. На първо място то отразява отношението в академичните среди към набора от постъпки, описани в текста. Разглеждания феномен е силно подценяван/омаловажаван като вид нарушение на академичната етика. Дори когато в академични среди по някои от описваните прояви се изразява отрицателно отношение, то е придружено обичайно с уговорка, че това са маловажни постъпки, на което не трябва да се обръща много внимание. Или, с други думи казано: отношението е като към явление, което е обичайно, допустимо.

На второ място понятието отразява разпространеното сред преподавателската и научна общност разбиране, че описаните от мене случаи не пред-

ставяват кражба на чужд труд, а нещо, което само привидно има общо с плагиатството. Обобщено, според това становище става дума за заимстване, приспособяване, за случаи на доброволно представяне на текстове и пр.

На трето място понятието изразява времето, когато разглежданите прояви набират сила в образователната и научната сфера: с появата на Интернет и дигитализацията (време, което съвпада с годините на прехода у нас и с различни, неуспешни реформи в научната и образователна сфера).

* * *

Представяните тук случаи представляват опит за обобщение върху отделни форми на заимстване. Те отразяват наблюдения върху значителен набор от случаи. Накратко работната типология обхваща следните прояви:

1. Заимстване на основни теми, отделни мотивировки и пр. включително и на терминология.
2. Заимстване на структури, на начин на подредба (структуриране) на материала.
3. Заимстване на аргументация (отделни примери; примери и обяснения към тях).
4. Заимстване на използвани източници и литература.

Тук се налага една забележка: докато още не са дигитализирани отделни архивни източници и печатни материали много лесно може да се разбере (по различните отчетни норми и степен на достъпност, характерни за отделните архиви, библиотеки и бази данни) дали такъв материал е ползван *de visu* или е заимстван (фактически е изплагиатстван) от чужди публикации.

5. Заимстване на постановки от различни Интернет-текстове (Уикипедия и подобни).

Това последното въобще не се счита за плагиатство. Нещо повече, по редица причини заимстването от Интернет базирани текстове получава своеобразна протекция, когато се използва в информационни журналистически материали; в различни видове отчети; при обобщителни текстове, направени по резултатите от научни форуми; при представяне на работни текстове от типа на предложения, работни програми, концепции и пр. Тук отново се налага едно уточнение, свързано с условията, при които подобни прояви се поощряват. Обичайна става практиката, когато например студентски работи, ко-

ито по същество имат характер на студентски компилации (например доклад за пред групата в семинарно упражнение или реферат върху текст) се превръщат в научни публикации поради разбирането, че заимстването от Интернет базирани текстове не е плагиатство. Тази практика дори негласно се поощрява, защото чрез нея се осигурява една формална, но висока успеваемост: студентите отчитат реферати и курсови работи изработени според популярната практика на copy-paste.

6. Заимстване чрез друг текст (заимстване чрез заимстване) – това са най-трудните случаи за доказване. Класически примери могат да се приведат от практиката от епохата на социализма. Такива например са случаите, когато даден автор перифразира по друг автор текстове на Фройд, Ницше или друг западноевропейски философ, чиито трудове са били практически недостъпни за българските учени по цензурни или технически причини (например отсъстват от български и други достъпни библиотеки). Тук смисълът на проявата не се свежда само до акта на заимстване, а насочва и към характера на деформираното знание което се предлага (работи се по цитати, по интерпретации и парафрази, направени от други лица, а не по първоизточници).

7. Използване на анонимни разработки – български и/или чужди (отчетни доклади, служебни анализи и пр. текстове без автор, включително статии без посочен автор от периодиката). Такива текстове има твърде много от периода до 1944 г.: уводни /редакционни статии, обзори и пр.

8. Особени разновидности на soft плагиатство:

а) използване на подстрочници независимо как и защо са изработени;

б) когато някой пише труда на другото без значение по принуда или срещу заплащане.

Soft плагиатство е много трудно доказуемо.

То е масово. За неговото разпространение допринасят основни недъзи на академичния живот и образователната система:

- Случайно станали преподаватели в случайни университети, които не познават/не съблюдают принципите на научното изследване; те упорядняват подобни форми на работа, както и ги култивират сред студентите си.

- Борба за студенти; последното е съпътстващо явление в българската ситуация на множество университети и дублиращи се специалности; за да съществуват тези университети, се създава специфичен микроклимат на

занижени критерии и погазване на академичната етика.

- Абсолютна индиферентност на средата към такива прояви; нещо повече, те са считани за едва ли не норма; стига се в отделни случаи до там, че студентите се поощряват да компилират, заимстват и плагиатстват; в същото време, лица, уличени в компилиране, използване на чужд труд (например фиктивно авторство и съавторство) се толерират и се радват на успешно кариерно израстване.

- Липса на научна критика.

- Формално изработване на отчети, атестации, рецензии, както и формално провеждане на научни журита.

- Фиктивно съществуване на етични кодекси, етични правила и пр.

В резултат се създава своеобразен микроклимат, който допуска съответните отклонения от научната етика. Поражда се ситуация на безотговорност. Същевременно се проявява и специфична корупционна спирала, доколкото случаите на soft плагиатаство се репродуцират и, което е по-тревожно, се мултиплицират. Публична тайна са нарастващите случаи на фиктивно авторство, съществуването на механизма „напиши му текст!“ (отключване чрез заплащане или различна по степен принуда), които обхващат текстове от курсови работи и статии, до дисертации, хабилитационни трудове или експертни разработки.

Не бива да се подценява фактът, че разглежданото явление има две страни:

- Самите случаи на soft плагиатство като обичайна практика.

- Примиряването със soft плагиатството. Осъждат се само случаите на директно плагиатстване. При това, при често занижените критерии за оценка на научната работа случаите на плагиатство не се откриват или целенасочено се омаловажават.

* * *

Начините за борба с разглеждания социален феномен могат да се сведат до набор от пожелания за създаване на нетърпимост към разглежданите явления по пътя на:

- Въвеждане на строги критерии за оценка на научните разработ-

ки (независимо дали студентски работи или дисертационни/хабилитационни трудове).

- Гарантиране на независимо и безпристрастно журиране.
- Строго съблюдаване на етичните кодекси/правила.
- Създаване на контролни органи с различен статут, които да гарантират спазването на научната/академичната етика.
- Създаване на контролен орган по отношение на дисертационните, хабилитационните и други конкурсни процедури.
- Развитие на научната критика и рецензирането.

За осъществяването на подобни стъпки е необходимо:

а) внимателно проучване на чуждата практиката;

б) създаването на климат на нетърпимост към разглежданите прояви.

Последното може да се осъществи по пътя на провеждане на различни работни срещи, кръгли маси, семинари, обсъждания, публични дебати и чрез публикации в медиите. Това е път, за да се излезе от т. нар. „кулоарна“ критика („кулоарно възмущение“) и се премине към създаване на климат на нетърпимост.

Това е един от начините да се компенсира съществуващата непрецизност (и неразработеност) на материята в етичните кодекси и в различните правилници за провеждане на конкурси, както и бедната законодателна практика по борба с плагиатството.